

ZAKGIDS
Vogels
van
Nederland en België

HERKENNING | KIJKTIPS | TREFKANS

Luc Hoogenstein

Ger Meesters

Jip Louwe Kooijmans

MET ILLUSTRATIES VAN
ELWIN VAN DER KOLK

KNNV Uitgeverij

Voorwoord

Vogels zijn overal, waar je ook komt. In de stad, het bos of in de tuin. Soms onverwacht zoals een appelvink op de voederplank. Maar vaak ook verwacht zoals de eerste gierzwaluw op Koningsdag of het geluid van overvliegende koperwieken die de herfstvakantie inluiden. Vogels kijken geeft het genieten in de natuur een extra dimensie. De schoonheid, de diversiteit aan vormen, kleuren, gedragingen en geluiden van vogels vervelen nooit. Vogels kijken is een verrijking van je leven!

Ons land heeft door de verschillende landschapstypen een grote verscheidenheid aan vogelsoorten. Wereldwijd en in Nederland gaan echter heel wat soorten achteruit. Om daar wat aan te kunnen doen is kennis van vogels de eerste stap. Als je de soorten niet kent, weet je ook niet of ze in aantal afnemen of zelfs verdwijnen.

Ik hoop dat mijn illustraties in deze gids ertoe bijdragen dat meer mensen de vogels in hun omgeving leren (her-)kennen, hun aanwezigheid gaan opmerken en waarderen. In deze gids worden alleen de vogelsoorten uit Nederland en België behandeld. Daarom is het een toegankelijke en overzichtelijke vogelgids en zeer geschikt voor de beginnende vogelaar.

Ik sluit me tot slot volledig aan bij de uitspraak van Jac. P. Thijsse: “We mogen wel zeggen dat we een groot gedeelte van de vreugde van ons bestaan te danken hebben aan de vogels”.

Elwin van der Kolk

Inleiding

Voor je ligt de *Zakgids Vogels van Nederland en België*. Deze gids is bedoeld om de vogels in het veld te herkennen. De informatie is daarom zo veel mogelijk beperkt tot wat je in het veld kunt waarnemen: hoe ziet de vogel eruit, wat is typerend gedrag, welk geluid maakt de vogel en in welk biotoop leeft de soort. Om het geheel compleet te maken is er een overzicht van wanneer de soort bij ons te zien is en een link naar de online vogelgids van Vogelbescherming Nederland. Bovendien bij elke soort een kijktip van de auteurs: in welk gebied maak je kans om een soort te zien of waar kan je nog meer op letten. *Deze gids is ideaal om mee te nemen als je vogels gaat kijken.*

Wij wensen je heel veel plezier in het veld met deze gids op zak!

De auteurs

Determinatiehulp

Om het zoeken te vereenvoudigen vind je achterin de gids een determinatiehulp van de belangrijkste groepen. Per groep is aangegeven wat de gemeenschappelijke én de onderscheidende kenmerken zijn.

schutbladen achterin snelzoeker determinatiehulp

Achterin zijn een paar pagina's met **zeldzaamheden en exoten**. Vogelsoorten die bij ons zo zeldzaam zijn dat ze gemiddeld minder dan tweemaal per jaar worden waargenomen zijn niet in dit boek opgenomen (volgens de beoordelingscriteria van het de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Fauna).

 sluiflopers • pag 106-111 klein langpoot draagpaars leeg staart kleur van poten staarvoorn broedsoep	 strandlopers • pag 111-116 klein vaak erg groot gemiddeld groot broedsoep kleur van poten gedrag	 alken • pag 116-121 zeer met witte zovogels dikke eel snelle staartbeweging 11 grootte vorm van staart zwart-wit patroon
 jagers • pag 121-129 aanwezig draagpaars leeg staart kleid langpoot draagpaars 11 grootte vorm van staart afwijking in vliegpatroon	 meeuwen • pag 129-133 aanwezig draagpaars leeg staart langpoot draagpaars 11 grootte kleur van poten staart van staart vorm van rug afwijking in vliegpatroon	 sterne • pag 133-161 klein staart met witte vlek 11 grootte vorm van staart vorm van staart vorm van staart vorm van staart
 opruimers • pag 161-174 klein staart met witte vlek staart met witte vlek staart met witte vlek staart met witte vlek staart met witte vlek	 alken • pag 174-181 aanwezig draagpaars leeg staart langpoot draagpaars 11 grootte vorm van staart afwijking in vliegpatroon	 spechten • pag 181-189 aanwezig draagpaars leeg staart langpoot draagpaars 11 grootte vorm van staart vorm van staart
 walken • pag 189-199 aanwezig draagpaars leeg staart langpoot draagpaars 11 grootte vorm van staart vorm van staart	 blauwkeulen • pag 199-200 aanwezig draagpaars leeg staart langpoot draagpaars 11 grootte vorm van staart vorm van staart	 kransen • pag 200-201 aanwezig draagpaars leeg staart langpoot draagpaars 11 grootte vorm van staart vorm van staart

Vogelsoorten

De gids is zo compleet mogelijk gemaakt voor de soorten die in Nederland regelmatig voorkomen. Van sommige soorten is de kans dat je ze ziet erg klein, omdat ze zeldzaam zijn. Per soort is de status vermeld:

Broedvogel vogel die in Nederland broedt

Doortrekker buiten de trektijd amper aanwezige niet-broedvogel

Dwaalgast niet-broedvogel die af en toe afdwaalt naar Nederland

Jaarvogel het hele jaar aanwezige broedvogel

Jaargast het hele jaar aanwezige niet-broedvogel

Standvogel Nederlandse broedvogel die geen trek vertoont

Wintergast in het winterhalfjaar aanwezige niet-broedvogel

Zomergast in het zomerhalfjaar aanwezige niet-broedvogel

Zomervogel buiten Nederland overwinterende broedvogel

Exoot komt van nature niet in Nederland voor

Aanduiding van talrijkheid

Broedvogels (PAREN OF TERRITORIA)

uiterst schaars	1 - 50
zeer schaars	51 - 250
schaars	251 - 1.000
vrij schaars	1.001 - 5.000
vrij talrijk	5.001 - 25.000
talrijk	25.001 - 100.000
zeer talrijk	100.001 - 500.000
uiterst talrijk	> 500.000

QR-code

Bij elke soort staat een QR-code, deze verwijst naar de online vogelgids van Vogelbescherming Nederland. Hier vind je meer informatie over de vogel en kun je ook het geluid beluisteren.

Trefkans

Het trefkansoverzichtje geeft een indicatie van de trefkans per maand: hoe lichter de kleur blauw, hoe kleiner de kans om de soort in Nederland te zien. = niet aanwezig.

Chekk

Kruis de vogels aan die je gezien hebt.

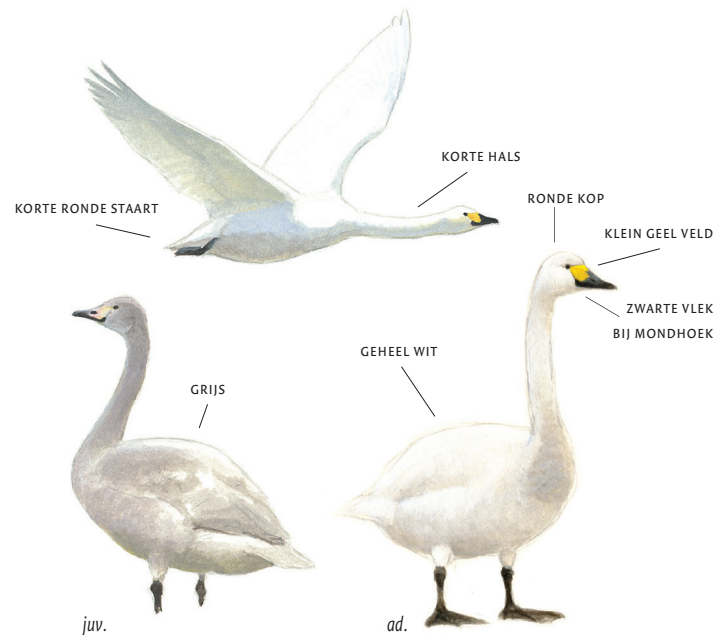
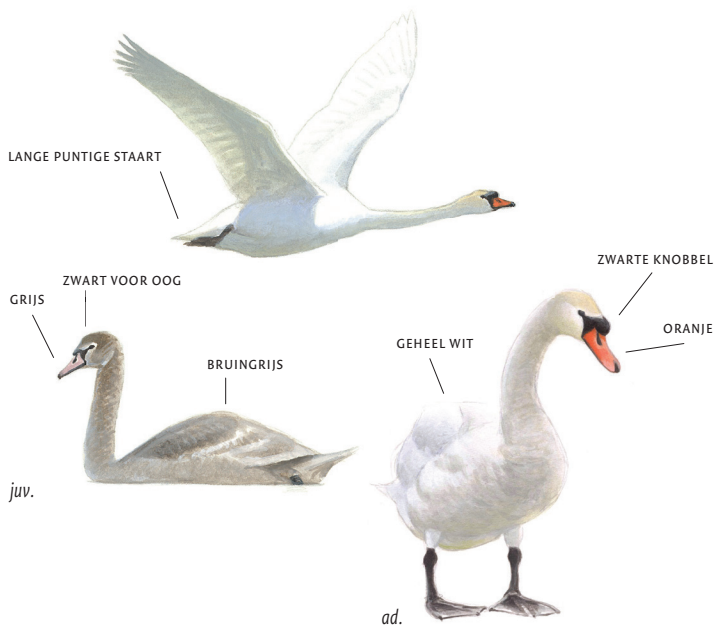
Niet-broedvogels (EXEMPLAREN)

uiterst klein aantal	1 - 100
zeer klein aantal	101 - 500
klein aantal	501 - 2.000
vrij klein aantal	2.001 - 10.000
vrij groot aantal	10.001 - 50.000
groot aantal	50.001 - 200.000
zeer groot aantal	200.001 - 1 miljoen
uiterst groot aantal	> 1 miljoen

Elwin van der Kolk - 2010

ROTGANS, ROSSE GRUTTO, VISDIEF, NOORDSE STERN, KOKMEEUW, KLUUT, BERGEEND, BONTBEKPLEVIER

Knobbelzwaan *Cygnus olor*

vrij talrijke broedvogel | jaarvogel | wintergast in vrij groot aantal

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Herkenning 125-155 cm. Zwarte knobbel op de snavel het grootst bij ♂. In rust sierlijk boven de rug gewelfde vleugels.

Gedrag Aanloop nodig voor de vlucht. Vliegt met uitgestrekte nek en trage, krachtige vleugelslag. Vleugels maken kenmerkend fluitend geluid.

Geluid Zwijgzaam, maar maakt in familieverband contactgeluidjes; kan bij nest dreigen met grommende en sissende geluiden.

Habitat In ondiep water, zoals sloten, vaarten, meren en rivieren, soms in stadsparken.

Kijktip In Nederland en Vlaanderen in de meeste stedelijke wateren aanwezig. In het najaar vaak in zeer grote groepen op de Veluwerandmeren te zien.

Kleine zwaan *Cygnus bewickii*

doortrekker en wintergast in vrij klein tot vrij groot aantal

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Herkenning 115-117 cm. Duidelijk kleiner dan wilde zwaan, met proportioneel kortere nek, rondere kop en kleinere snavel; doet daardoor wat meer aan een gans denken. Zeer variabel geel patroon op snavelbasis, maar meestal ronder of vierkanter dan bij wilde zwaan.

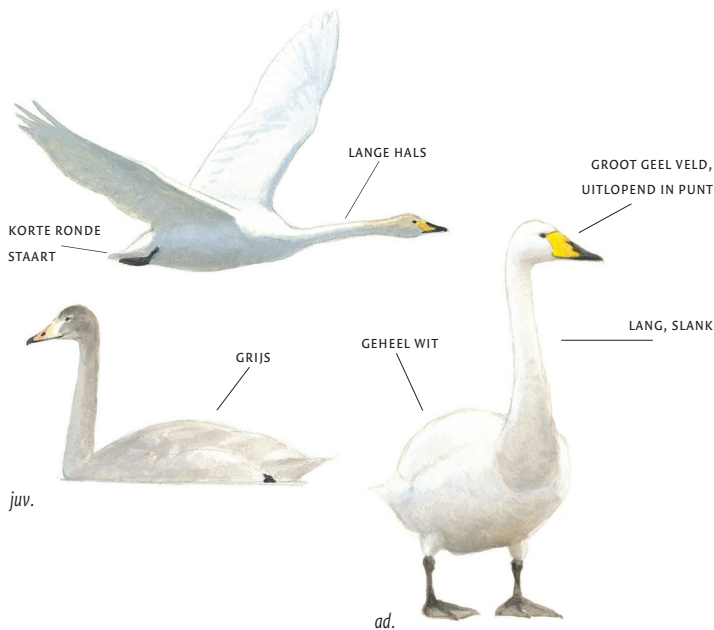
Gedrag In vlucht nek en lichaam korter dan bij wilde zwaan en vleugelslag aanmerkelijk sneller. Vliegt zonder vleugelgeruis.

Geluid Roep is een vol, verdragend hoep, woep, hoep, hoep... woep..., vaak tijdens de vlucht.

Habitat Laaggelegen weilanden, ondergelopen grasland, op kwelders en in waterbekkens.

Kijktip Voornamelijk in het noordelijke deel van Noord-Holland, de randmeren, de grote rivieren, de Zeeuwse delta en de Vlaamse kuststreek.

□ Wilde zwaan *Cygnus cygnus*

uiterst schaarse broedvogel | wintergast in klein tot vrij klein aantal

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

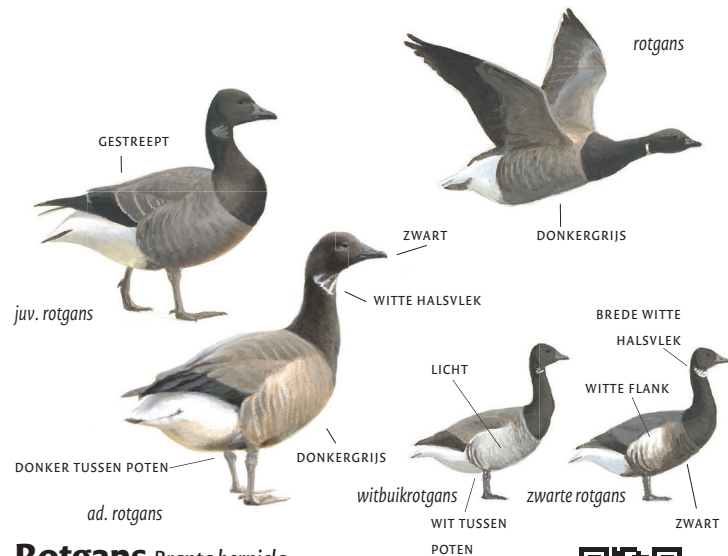
Herkenning 145-160 cm. Iets kleiner dan knobbelzwaan, duidelijk groter dan kleine zwaan. Vergeleken met kleine zwaan langer lichaam, langere vleugels, hoekiger kop, langere nek en geel op de snavel driehoekiger, niet afgerond. Snavel lijkt op afstand geel, bij kleine zwaan zwart.

Gedrag Toont in vlucht zwaarder dan kleine zwaan, grotere kop, langzamere vleugelslag, langer lichaam en langere nek.

Geluid Roep meer trompetterend dan kleine zwaan. Trompettert veel tijdens de vlucht.

Habitat Vooral graslanden en akkers langs de grote rivieren.

Kijktip Flevoland en de noordelijke provincies.

□ Rotgans *Branta bernicla*

doortrekker en wintergast in groot aantal

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

□ Witbuikrotgans *Branta hrota*

wintergast in uiterst klein aantal

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

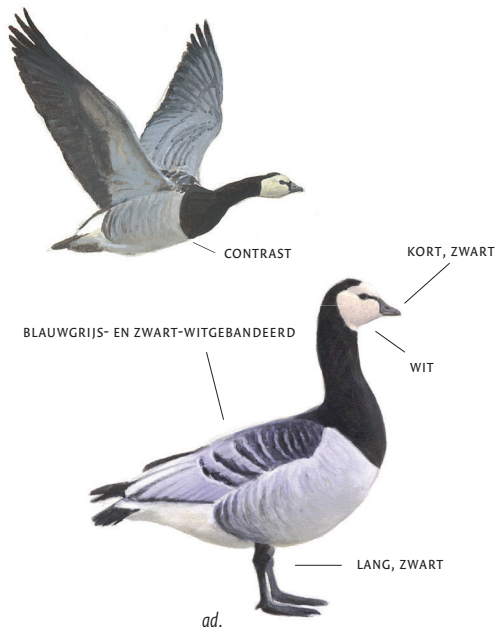
Herkenning 56-61 cm. Van deze twee is de rotgans in Nederland de talrijkste. Onderdelen rotgans vrij donker gebandeerd en witbuikrotgans vrij licht (zeer lichte onderbuik). De zwarte rotgans, *Branta nigricans* is een zeldzame wintergast en is zeer donker met een opvallend witte flanktekening.

Gedrag Vliegt in golvende lijnformaties en minder vaak dan andere ganzen in V-formaties.

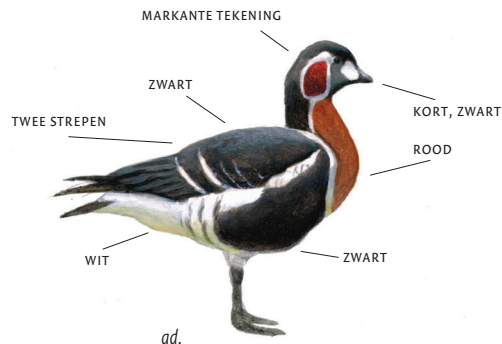
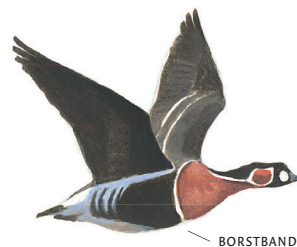
Geluid De roep is een in toonhoogte variërend *r'rot*, dat bij groepen klinkt als rumoerig gebabbel.

Habitat Buitendijkse kwelders en op weilanden en binnendijkse akkers.

Kijktip Op Waddeneilanden in grote groepen, enkele vogels ook langs de Noordzeekust.

ad.

ad.

Brandgans *Branta leucopsis*

vrij talrijke broedvogel | jaarvogel | wintergast in zeer groot aantal

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Herkenning 58-70 cm. Kleiner dan grauwe gans. Adult zwart, wit en grijs, met crèmewit gezicht met donkere teugelstreep tussen oog en snavel.

Gedrag Vliegen als de meeste ganzen over langere afstanden in V-formaties.

Geluid De roep is een hoge blaf, hoger dan van de meeste andere ganzen.

Habitat Weilanden, moerassen, wadden, kwelders en akkers.

Kijktip Oostvaardersplassen, vooral in de winter. Vormen tijdens foerageren op akkers en weilanden vaak dichte groepen.

Roodhalsgans *Branta ruficollis*

wintergast in uiterst klein aantal

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

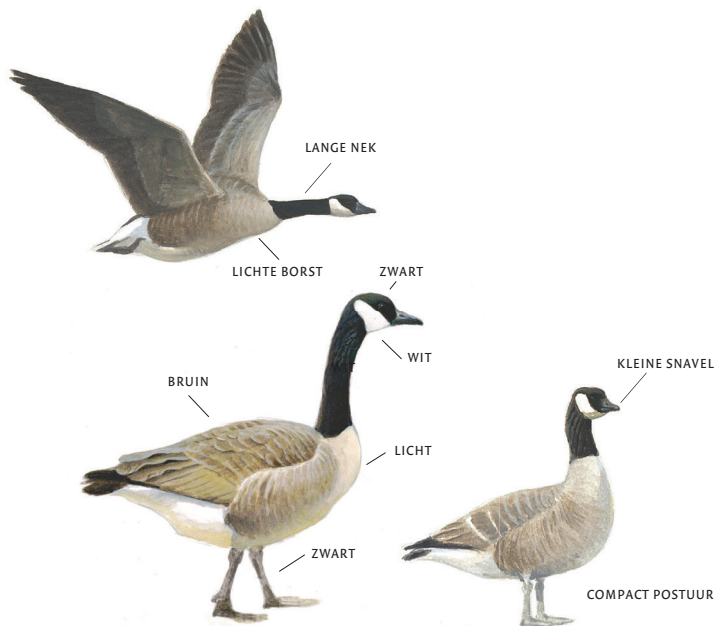
Herkenning 54-60 cm. Iets kleiner dan rotgans. Adult hals en voorzijde borst roodbruin; Juveniel valer, vlek op oor-streek ontstaat in de loop van de winter. Op de rug op de gesloten vleugel vijf smalle witte strepen, bij adult twee. Ondanks opvallende kleuren moeilijk te ontdekken tussen andere ganzen.

Gedrag Als andere ganzen, valt nauwelijks op in gemengde groepen. Eenlingen vaak tussen rotganzen of brandganzen.

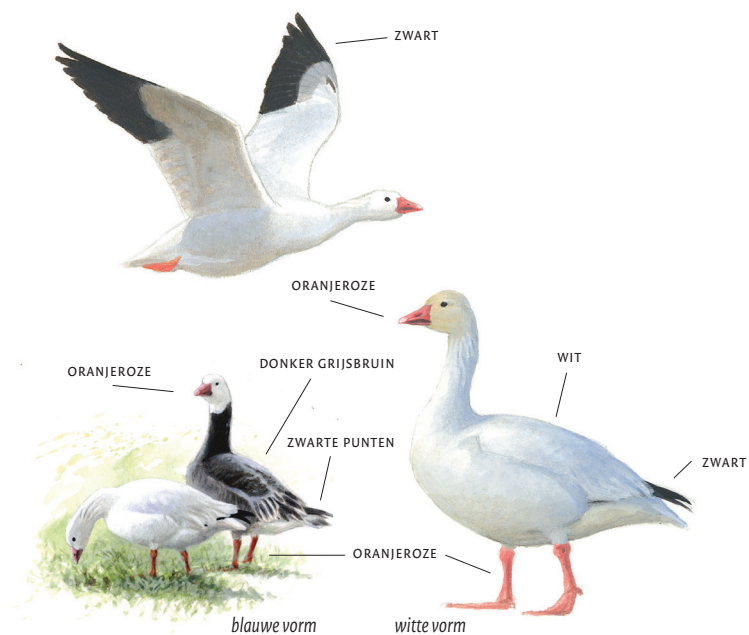
Geluid Roep is een schril, hoog kie-kwie of kiek-jik.

Habitat Weilanden, moerassen, wadden, kwelders en akkers.

Kijktip Nationaal Park Lauwersmeer, Anjummer Kolken.

Kleine Canadese gans *B. hutchinsii*

blauwe vorm

witte vorm

□ Grote Canadese gans *Branta canadensis*

vrij talrijke broedvogel | jaarvogel | wintergast in vrij groot tot groot aantal | exoot

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Herkenning 56-110 cm. De meeste Canadese ganzen behoren tot de grote (onder-)soort (90-110 cm). ♂ groter en zwaarder dan ♀.

Gedrag Vliegt met krachtige vleugelslag, vaak in rommelige groepen, bij langere vluchten ook wel in V- en lijnformaties.

Geluid Roep laag en trompetterend.

Habitat Delta's, moerassen, meren en waterbekkens en de omringende agrarische gebieden.

Kijktip Uiterwaarden langs grote rivieren. Er zijn meerdere (onder-)soorten, de grote Canadese gans is verreweg de algemeenste. Aantal neemt snel toe. De kleine Canadese gans is een zeldzame wintergast in uiterst klein aantal.

□ Sneeuwgans *Anser caerulescens*

uiterst schaarse broedvogel (exoot) | jaarvogel | wintergast in uiterst klein tot zeer klein aantal

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

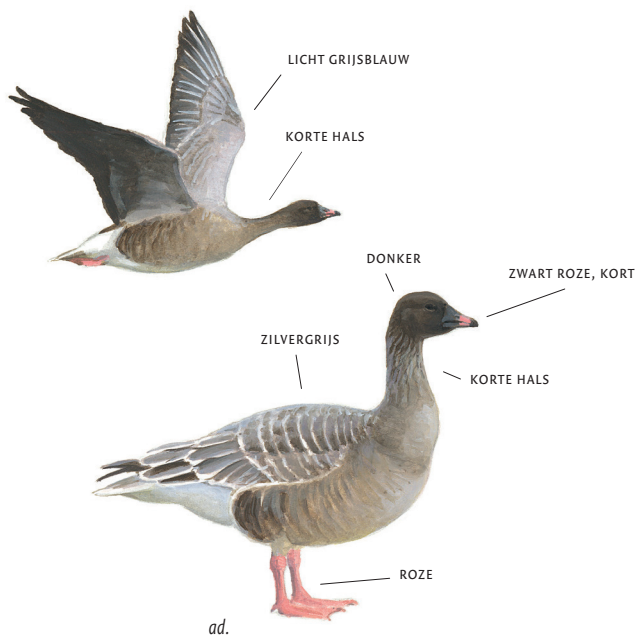
Herkenning 65-75 cm. De witte vorm is geheel wit met zwarte handpennen. De blauwe vorm heeft bruingrijze boven- en onderdelen, maar kop, bovenste deel van de nek, onderstaart en anaalstreek zijn wit.

Gedrag Als andere ganzen.

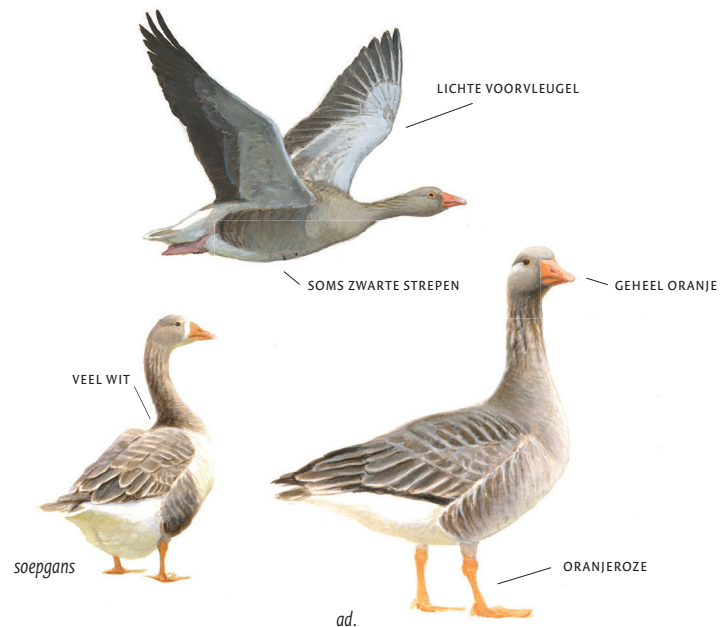
Geluid Merkwaardige, in toonhoogte stijgende roep, *ko-iek*, in de vlucht een gakkend *ank-ak-ak*.

Habitat In gezelschap van andere ganzen. De meeste sneeuwganzen, waaronder de broedvogels, zijn met zekerheid ontsnapt uit waterwildcollecties. Er zijn echter ook wilde, in Canada geringde exemplaren waargenomen.

Kijktip Nationaal Park Lauwersmeer, met veel geluk te zien in de trektijd. Kijk goed in grote groepen ganzen in Friesland.

ad.

soepgans

ad.

□ Kleine rietgans *Anser brachyrhynchus*

wintergast in vrij klein aantal

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Herkenning 60-75 cm. Kleiner dan grauwe gans, taiga- en toendrarietgans. Rossig grijs verenkleed, donkere kop en nek. Toont op afstand compact en sierlijker dan andere ganzen door kortere nek, rondere kop en grijzer lichaam. Korte nek in vlucht opvallend evenals lichte bovenvleugel.

Gedrag Als andere ganzen.

Geluid Roep is hoger en minder ruw dan andere ganzen; vaak een vrij muzikaal *wink* wink.

Habitat Weilanden, stoppelvelden, akkers met wintergraan, aardappelen en peen.

Kijktip Zuidwest-Friesland in het begin van het winterhalfjaar, van december tot februari in Zeeuws-Vlaanderen en noordwest Vlaanderen.

toendrariet ganzen en links kleine rietgans

□ Grauwe gans *Anser anser*

talrijke tot zeer talrijke broedvogel | gedeeltelijk wegtrekend | doortrekker en wintergast in zeer groot aantal

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Herkenning 75-90 cm. Grijsbruin met dikke nek en grote kop. Langs de nek 4 of 5 donkere lijnen, gevormd door richels tussen de veren. Voor- en ondervleugel opvallend licht; onderstaart wit. De talrijke gedomesticeerde vorm ('soepgans') is log van bouw en bontgekleurd met veel wit.

Gedrag Groepen vliegen tijdens lange vluchten in duidelijke V-vorm, maar over kortere afstanden vaak in rommelige formaties.

Geluid De roep is luid en gakkend.

Habitat Akkers, weilanden, moerassen, rietlanden, oevers, etc. Steeds meer in stedelijk gebied.

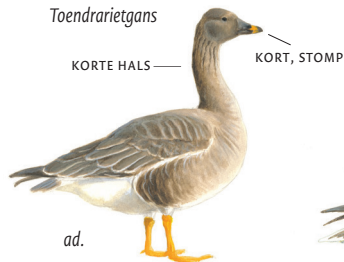
Kijktip In de gehele lage landen aanwezig. Bontgekleurde soepganzen zijn meestal nazaten van gedomesticeerde grauwe ganzen.

DONKERE ONDERVLEUGELS

Toendrarietgans

KORTE HALS

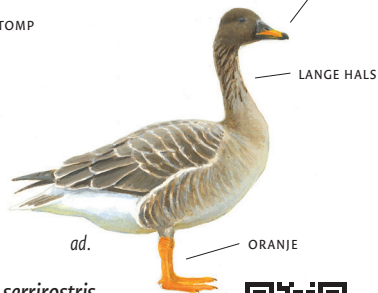
KORT, STOMP

ad.

Taigarietgans

LANG, PUNTIG, ORANJE

LANGE HALS

ad.

ORANJE

□ Toendrarietgans *Anser serrirostris*

uiterst schaarse broedvogel | wintergast in zeer groot aantal

JAN FEB MAI APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

□ Taigarietgans *Anser fabalis*

wintergast in uiterst klein aantal

JAN FEB MAI APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

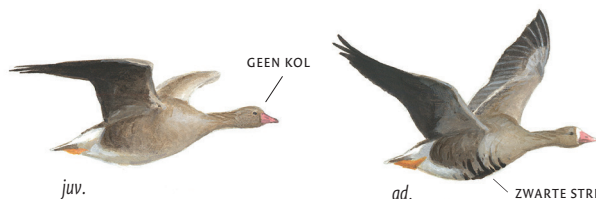
Herkenning 66-84 cm. Iets kleiner dan grauwe gans. In vlucht zijn slanke nek en donkere bovenzvleugels te zien. Toendrarietgans: vrij korte, enigszins stompe snavel met subterminale geel-oranje band. Taigarietgans: lange, driehoekige en meer puntige snavel, langere hals en iets groter dan toendrarietgans. Snavelkleur bij beide variabel, maar taigarietgans vaak geheel oranje.

Gedrag Als andere ganzen.

Geluid Minder rumoerig dan andere ganzen. Roept *ung-ank* of *aaw aaw aaw*.

Habitat Open, laaggelegen gras- en akkerland in de nabijheid van water.

Kijktip Fochteloërveen, in het winter-halfjaar.

juv.

GEEN KOL

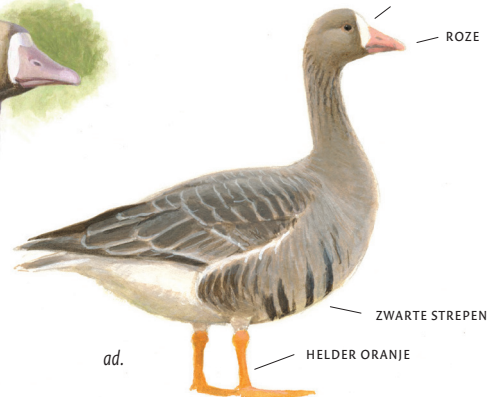
ad.

ZWARTE STREPEN

WIT

ROZE

ad.

ZWARTE STREPEN

HELDER ORANJE

□ Kolgans *Anser albifrons*

schaarse broedvogel | jaarvogel | wintergast in zeer groot aantal

JAN FEB MAI APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Herkenning 65-78 cm. Kleiner dan grauwe gans; groter en met slankere nek dan kleine rietgans.

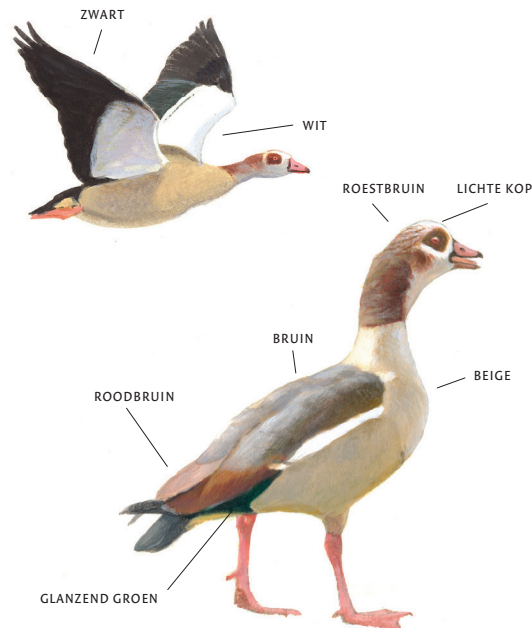
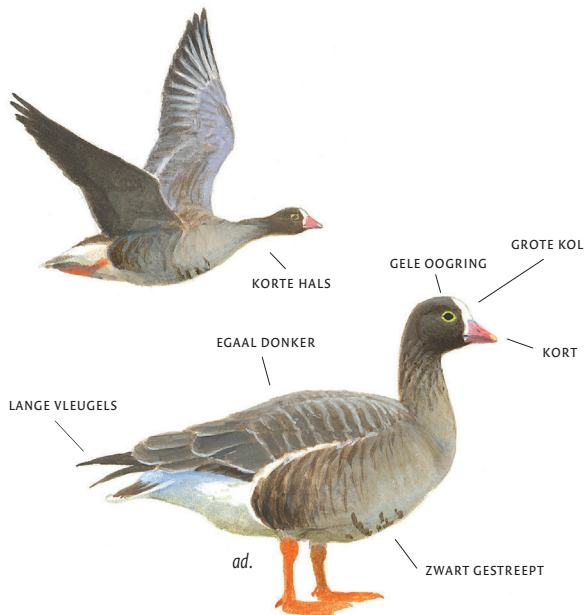
Gedrag Behendig, kan zonder aanloop opvliegen. In grote groepen op grasland, vaak met andere soorten ganzen.

Geluid Hoog, duidelijk tweetonig, minder snaterend dan meeste andere soorten, vaak een lachend *kju-kjuu...* *kju-kjuu*.

Habitat Delta's, moerassen, meren en waterbekkens en de omringende agrarische gebieden.

Kijktip Uiterwaarden langs grote rivieren en Friesland.

Dwerggans *Anser erythropus*
wintergast in uiterst klein aantal

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Herkenning 56-66 cm. Iets kleiner dan kolgans. Vergeleken met kolgans vrij donker verenkleed, vleugelpunten steken verder voorbij de staart en de witte bles op het voorhoofd loopt verder door. Let op gele oogring.

Gedrag Vergeleken met kolgans vallen in vlucht de kleine kop en korte hals op.

Geluid Als kolgans, maar vaak wat keffender, schriller en hoger.

Habitat Open grasland in de nabijheid van water, vaak in gezelschap van brand- of kolganzen.

Kijktip Het Oude Land van Strijen is de bekendste plek in de Benelux om dwergganzen te vinden in de winter.

Nijlgans *Alopochen aegyptiaca*
exoot | vrij talrijke broedvogel | jaarvogel | wintergast in vrij groot aantal

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Herkenning 63-73 cm. Groter dan bergeend of casarca, met opgerichte houding en vrij lange poten. In vlucht vallen de witte vleugelvelden het meest op. Donkere vlek op borst.

Gedrag Vaak in paren, 's winters in grotere groepen.

Geluid Luidruchtig, ♂ heeft schorre of fluitende roep, ♀ een hoog *hur hur hur hur*.

Habitat Weidegebieden met veel sloten en andere waterrijke gebieden tot nabij steden en dorpen, ook in stadsparken en op gebouwen langs water. Broedt ook in bomen op (oude) nesten en in nestkasten.

Kijktip Bijna overal waar te nemen. Broedt ook op gebouwen in industriegebieden.